

Ogólnopolski Rok na Rzecz Ulgi w
Bólach Głowy
Październik 2011-Październik 2012

Bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków

Definicja

Ból głowy spowodowany nadużywaniem leków to przewlekły ból głowy, który może wystąpić u pacjentów cierpiących z powodu pierwotnych bólów głowy (zwłaszcza migrenowych). Nadużywanie leków jest istotnym czynnikiem ryzyka zwiększenia częstości występowania bólów głowy; może także spowodować zmianę bólów epizodycznych (mniej niż 15 epizodów na miesiąc) w bóle przewlekłe (więcej niż 15 epizodów bólów głowy miesięcznie przez minimalny okres 3 miesięcy).

Nadużywanie leków może być wynikiem zbyt częstego zażywania prostych i złożonych analgetyków, ergotamin, tryptanów i opioidów kiedy są zażywane regularnie (>10 dni miesięcznie). Kryteria diagnostyczne dla bólów głowy spowodowanych nadużyciem leków zostały zdefiniowane przez International Headache Society (IHS).

Epidemiologia bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków

Bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków występują na całym świecie. Częstość występowania w populacji wynosi od 0.7 do 1.7%. Częstość występowania różni się w zależności od kraju. Bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków wydają się występować częściej u kobiet niż u mężczyzn (co może być wynikiem częstszego występowania migren u kobiet). Około 15% pacjentów leczonych w specjalistycznych ośrodkach zajmujących się bólami głowy cierpi z powodu bólu głowy spowodowanego nadużywaniem leków. Zgłaszana częstość występowania bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków zależy w dużym stopniu od stosowanych kryteriów diagnostycznych.

Schorzeniem najczęściej leżącym u podłoża bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków jest migrena. Wśród pacjentów zgłaszających codzienne bóle głowy w ośrodkach zajmujących się bólami głowy, bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków są jednym z najczęstszych rozpoznań, stwierdzanych u około 50% tych pacjentów.

Czynniki ryzyka bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków

Pacjenci z bólami głowy spowodowanymi nadużywaniem leków częściej mają niższy dochód i niższy poziom wykształcenia w porównaniu z ogólną populacją. Częstość występowania bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków jest wyższa u imigrantów z południowych i wschodnich krajów europejskich i u pierwszym pokoleniu imigrantów w porównaniu z kolejnymi pokoleniami. Ograniczenia związane z bólami głowy są większe u pacjentów cierpiących z powodu bólu głowy spowodowanego nadużywaniem leków, czego wynikiem jest obniżenie jakości życia. Bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków w wyniku codziennego zażywania leków mogą wystąpić także u pacjentów z innymi zaburzeniami bólowymi (przewlekły ból mięśniowo-szkieletowy, choroby reumatyczne), zwłaszcza jeśli u tych pacjentów w wywiadzie występowały pierwotne bóle głowy.

Patofizjologia bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków

Bóle głowy spowodowane nadużywaniem leków mogą być spowodowane stosowaniem:

- Prostych leków analgetycznych (ibuprofen, acetaminofen/paracetamol, kwas acetylosalicylowy, metamizol i in.)
- Ergotaminy
- Złożonych analgetyków (zawierających kofeinę, barbituranów i innych leków w połączeniu z prostymi analgetykami)
- Tryptanów
- Opioidów

Ryzyko rozwinięcia bólów głowy wydają się różnić w zależności od substancji i może być wyższe w przypadku ergotaminy, opioidów, tryptanów i złożonych analgetyków w porównaniu z prostymi analgetykami.

Patofizjologia bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków nie jest w pełni poznana. Mogą brać w niej udział procesy centralnej sensytyzacji, czynniki genetyczne, zaburzenia endokrynne, a także mechanizmy psychologiczne (strategie radzenia sobie, procesy uczenia się i czynniki behawioralne). W przypadku bólów głowy spowodowanych nadużywaniem substancji mających efekt psychotropowy (barbiturany, opioidy lub kofeina) także inne czynniki mogą odgrywać istotną rolę. Jakkolwiek w większości przypadków nadużywanie leków nie jest uzależnieniem od substancji.

Objawy kliniczne bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków

Schorzeniem najczęściej leżącym u podłoża bólów głowy spowodowanych nadużyciem leków jest migrena. Pacjenci cierpiący z powodu bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków zgłaszają pierwszy atak bólu głowy wcześniej w ciągu życia niż pacjenci z migrenami, którzy nie mają tych dolegliwości. Kryteria diagnostyczne i diagnoza różnicowa bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków zostały sformułowane przez IHS. Definicja zmieniała się wraz z upływem czasu, a liczne publikacje odnoszą się do jej różnych aspektów. Objawy kliniczne schorzenia leżącego u podłoża bólu głowy spowodowanego nadużywaniem leków nasilają się kiedy nadużywanie leków jest kontynuowane. Bóle głowy są raczej obustronne (w porównaniu do części jednostronnych bólów migrenowych). Typowy pulsujący ból charakterystyczny dla migreny może przekształcić się w ból tępy.

Terapia bólów głowy spowodowanych nadużywaniem leków

Jak po raz pierwszy zostało zaobserwowane w 1951 r. odstawienie leków u pacjentów z przewlekłymi bólami głowy i codzienne zażywanie ergotaminy zmniejszyło częstość występowania bólów głowy. W ten sposób terapia bólów głowy doprowadziła do rozpoznania wcześniej nieznanego schorzenia. Dlatego też aktualne zalecenia sugerują nagłe odstawienie lub stopniowe zmniejszanie dawek nadużywanych leków przeciwbólowych. Odstawianie leków w ramach hospitalizacji jest zalecane u pacjentów nadużywających opioidy, benzodiazepiny lub barbiturany ze względu na ich efekt psychotropowy. W celu zapobiegania bólowi głowy konieczne jest zastosowanie leków zalecanych jako profilaktyczne leczenie bólów głowy. Wyniki leczenia profilaktycznego mogą się poprawić po terapii polegającej na odstawieniu leków. W leczeniu objawów odstawienia mogą być przydatne kortykosteroidy (prednizon). Odstawienie leków i leczenie w specjalistycznym ośrodku zajmującym się bólami głowy oraz terapia wielodyscyplinarna mogą być korzystne u pacjentów z bólami głowy spowodowanymi nadużywaniem leków.

Prognoza Rokowanie po odstawieniu leków

Częstość nawrotów po terapii polegającej na odstawieniu leków po jednym roku wynosiła w kilku badaniach do 30%. Dlatego też po odstawieniu leków w celu uniknięcia nawrotów pacjent powinien być regularnie oceniany. Częstość nawrotów może się zmniejszyć jeśli pacjenci będą leczeni w ramach wielodyscyplinarnych programów. Czynniki ryzyka nawrotów to: duża częstość bólów migrenowych po terapii polegającej na odstawieniu leków, płeć męska, zażywanie mieszaniny analgetyków po terapii odstawiennej oraz branie leków wywołujących bóle głowy ponownie po ich odstawieniu.

Piśmiennictwo

- [1] Diener HC, Katsarava Z, Limmroth V. Headache attributed to a substance or its withdrawal. *Handb Clin Neurol* 2010; 97: 589–99.
- [2] Evers S, Marziniak M. Clinical features, pathophysiology, and treatment of medication-overuse headache. *Lancet Neurol* 2010; 9: 391–401.
- [3] Evers S, Jensen R. Treatment of medication overuse headache: guideline of the EFNS headache panel. *Eur J Neurol* 2011; 18: 1115–21.
- [4] Headache Classification Subcommittee of the International Headache Society. The international classification of headache disorders, 2nd ed. *Cephalgia* 2004; 24(Suppl 1): 8–152.